

УДК: 330.341

В. В. Зянько,
д.е.н., проф., Вінницький національний технічний університет
С. В. Крива,
здобувач кафедри «Фінанси та кредит», Вінницький національний технічний університет

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЕФЕКТУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Стаття присвячена розробці теоретико-методологічних засад впливу економічного ефекту від інновацій на функціонування малого підприємництва. Розглянуто особливості структури й динаміки економічного ефекту інноваційного процесу. Визначено показники впливу економічного ефекту від інновацій.

Ключові слова: економічний ефект, інновації, інноваційна діяльність, мале підприємництво, показник, ефективність.

Article is devoted to developing theoretical and methodological bases of influence economic effect of innovations on the operation to small businesses. The features of the structure and dynamics of the economic impact of the innovation process. The factors influencing economic impact of innovation was determined.

Keywords: economic effect, innovation, small business, value, performance.

Вступ. Основне завдання сучасного етапу переходу до ринкової економіки пов'язане із зростанням ролі малих інноваційних форм діяльності. Ефективність розвитку суспільства значною мірою зумовлюється рівнем розвитку малої економіки, яка, беручи на себе важливі соціальні й економічні функції та забезпечуючи умови відтворення ринкових відносин через баланс попиту і пропозиції, відіграє помітну роль у житті суспільства. Інноваційна діяльність малих підприємницьких структур в ринковому середовищі виступає каталізатором інноваційного розвитку економіки.

Вища ефективність інноваційної діяльності в малих фірмах порівняно з великими може бути пояснена: можливістю більш повної мобілізації інтелектуального потенціалу співробітників (великі компанії здебільшого використовують спеціальні відділи, які займаються розробкою нововведень, а кожне з малих підприємств якраз і являє собою такий відділ), що зумовлює більшу ймовірність виникнення інноваційних ідей; гнучкістю й адаптивністю до споживачього попиту, внаслідок чого малі підприємства несуть менші збитки та легше пристосовують свою діяльність до нововведень.

Актуальність проблематики, пов'язаної з оцінкою ефективності інноваційної діяльності підприємств, зокрема й малих, підтверджується публікаціями вітчизняних та зарубіжних фахівців, таких як, О. Волков, М. Денисенко, А. Гречан, С. Покропивний, В. Мочерний, О. Устенко, С. Ільєнкова, П. Завлін, В. Василенко, А. Чулок, В. Бернс, Г. Бірман, М. Джонк, М. Мескон, А. Стонер-Джеймс тощо. Проте окремі важливі аспекти ролі та значення економічного ефекту від інноваційної діяльності підприємств малого бізнесу ще не знайшли повного і комплексного висвітлення в економічній літературі.

Постановка задачі. Основною метою статті є дослідження економічного виду ефекту від інновацій та визначення впливу даного показника на розвиток малого інноваційного підприємництва.

Результати. У процесі здійснення інноваційної діяльності кожне окреме підприємство отримує власні специфічні ефекти. При дослідженні ефективності управління інноваційною діяльністю необхідно розмежовувати поняття «ефект» та «ефективність». Якщо «ефект» це результат, що у кінцевому підсумку очікується або фактично досягається за рахунок впровадження інновацій, то «ефективність» інновацій методологічно обґрунтовується загальноприйнятим в економіці підходом порівняння ефекту (результату) від застосування нововведень і витрат на їх розроблення, виробництво та споживання. Тобто «ефект» є абсолютним показником, а «ефективність» - відносним.

У сучасній економічній літературі зустрічаються різні точки зору щодо видів ефектів від інноваційної діяльності. Зокрема, у дослідженні [1] розглядаються три види ефектів: економічний, науково-технічний, соціальний. У роботі [2] враховується п'ять видів ефектів інноваційної діяльності: науково-технічний, економічний, ресурсний, соціальний та екологічний. О. Волков, М. Денисенко, А. Гречан [3] пропонують враховувати шість видів ефектів: економічний, науково-технічний, фінансовий, ресурсний, соціальний та екологічний, оскільки на їх думку результати інноваційної діяльності можуть бути як якісними, так і кількісними, виражатися у натуральному, трудовому та вартісному вимірах. Будь-який результат інновацій у вартісному виразі узагальнюється економічним ефектом. Науково-технічні, соціальні, екологічні та інші результати, що не можуть бути оцінені у вартісному виразі, не поглинаються економічним ефектом й існують самостійно.

Ефекти інноваційної діяльності між собою тісно взаємопов'язані. Так, економічні результати від інноваційної діяльності пов'язані із науково-технічним, соціальним та фінансовим ефектами. У свою чергу, ресурсний та екологічний ефекти виникають внаслідок науково-технічного прогресу й опосередковано впливають на економічний ефект від інноваційної діяльності. Показник економічного ефекту від інноваційної діяльності малих підприємств розраховується за формулою [4]:

$$E_n = (B_1 + B_2) \cdot Q_n - B_n, \quad (1)$$

де B_1 і B_2 – витрати створення одиниці продукції без застосування та із застосуванням науково-технічних знань;

Q_n – кількість одиниць наукомісткої продукції;

B_n – витрати на проведення НДКР.

Позитивним економічний ефект настає у випадку перевищення вартісної оцінки результатів інноваційної діяльності над вартісною оцінкою пов'язаних з нею витрат.

Ринковими критеріями діяльності фірми є підвищення добробуту власників і максимізація ринкової вартості капіталу. Досягти цього можливо завдяки максимізації прибутку підприємства. Тому економічний ефект інноваційної діяльності можна оцінювати величиною прибутку від:

¼ реалізації інноваційної продукції;

¼ впровадження нового технологічного процесу;

¼ покращення використання виробничих потужностей;

¼ впровадження винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій тощо;

¼ ліцензійної діяльності.

Виходячи з цього, економічний ефект (чистий поточний ефект) розраховується за формулою [3]:

$$E_m = \sum_T (P_m - 3_m) \cdot \alpha_T \quad (2)$$

де E_m — економічний ефект інноваційної діяльності за розрахунковий період;

P_m — вартісна оцінка результатів інноваційної діяльності за розрахунковий період;

Z_m — вартісна оцінка затрат на інноваційну діяльність за розрахунковий період;
 a_T — коефіцієнт дисконтування:

$$\alpha_T = \frac{1}{(1+r)^T} \quad (3)$$

де r — ставка дисконту у i -му році.

Базова концепція сучасних інвестиційних розрахунків передбачає врахування зміни вартості грошових потоків за певний проміжок часу. Тому необхідно визначати поточну (дисконтовану) вартісну оцінку результатів і затрат на інноваційну діяльність.

Економічний ефект виникає не лише у дослідників і виробників інновацій, а й у їхніх споживачів. Насамперед це стосується продуктових інновацій у вигляді відповідної промислової продукції виробничого призначення. При цьому виникає мультиплікативний ефект (ефект примноження) (рис. 1), який відображається в накопичуванні додаткового прибутку від використання інновацій у виробництві [3].

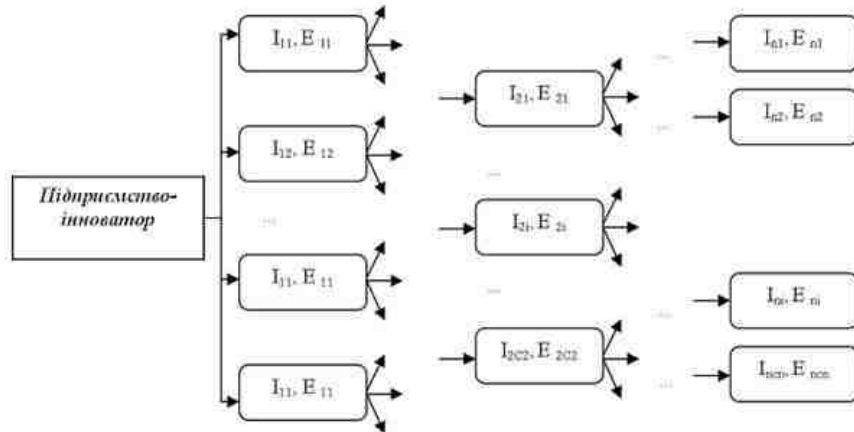

Рис. 1. Формування економічних ефектів від використання інновацій виробничого призначення в системі промислових підприємств

На рис. 1. схематично зображено формування мультиплікативних ефектів: інновація обсягом I використовується споживачем C_1 (споживачем першого порядку), який, у свою чергу, виробляє продукцію виробничого призначення. Кожен споживач i -го рівня отримує річний економічний ефект E_{i1} . Деякі споживачі першого порядку завдяки використанню інновацій також можуть випускати нову продукцію. Тоді всі споживачі нової продукції (споживачі другого порядку) можуть одержати економічний ефект від її придбання й використання, і т. д. Відповідно, даний процес набирає форми циклічності, що забезпечує відтворення у зростаючих масштабах інноваційного економічного ефекту відразу для трьох сторін: дослідників, виробників та споживачів виробничої інноваційної продукції одночасно.

Економічний ефект виступає в якості результативного кількісного показника, який повинен враховувати у вартісному вигляді весь розмір результатів та витрат і рівень впливу якісних видів інноваційних ефектів, одержаних від здійснення інноваційної діяльності на підприємстві. Тобто в узагальненому вигляді економічний ефект можна представити в якості суми отриманого промисловим підприємством прибутку від наступних напрямів інноваційної діяльності: процесу реалізації інноваційної продукції; впровадження якісно нового технологічного процесу в дію; підвищення ефективності використання виробничих потужностей; впровадження у господарську діяльність підприємства винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій тощо.

За рахунок одержання економічного ефекту у формі прибутку підприємство здійснює комплексний розвиток і забезпечує підвищення благополуччя співробітників. Інші види ефекту несуть у собі потенційний економічний ефект.

Висновок. Визначення ефекту та ефективності діяльності має важливе як наукове, так і практичне значення. За допомогою показника «економічний ефект» можна не тільки оцінити ефективність роботи підприємства, проаналізувати сумарний ефект від діяльності різних його структурних підрозділів, напрямів діяльності та окремих проектів, а й визначити стратегію розвитку, розробити план дій та прогноз на перспективу, спрогнозувати результати використання витрачених ресурсів.

При визначенні економічного ефекту від впровадження інновацій у виробництво ми пропонуємо врахувати:

1. Фінансові критерії:

- витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;
- витрати виробництва;
- витрати на маркетингові дослідження.

2. Показники доходності:

- чистий дисконтований дохід (для ранжування інноваційних проектів та вибору пріоритетних напрямків діяльності);
- внутрішня норма доходності (для визначення рівня беззбитковості проекту);
- індекс доходності (для визначення рівня накопиченого чистого прибутку відносно вкладених у проект коштів).

3. Термін окупності інвестицій у реалізацію проектів, що дають можливість зробити висновок про рівень ризикованості проекту у зв'язку зі змінами і відносній ліквідності інвестицій.

4. Перспективність інновацій, показник, що покаже ступінь важливості та корисності інновацій, їх відповідність тактиці та стратегії підприємства.

5. Унікальність нововведення, його патентну чистоту як основні умови комерційного успіху реалізації інновацій.

Література

1. Завлин П. Н. Инновационный менеджмент : справ. пос. / Завлин П. Н., Казанцев А. К., Миндели Л. Э. / – [2-е изд., переработ. и доп.]. – М. : ЦИСН, 1998. – 568 с.
2. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посіб. / М. А. Йохна, В. В. Стадник / – К. : Академія, 2005. – 400 с.
3. Економіка та організація інноваційної діяльності : підручник / [Волков О. І., Денисенко М. П., Гречан А. П. та ін.]; за ред. О.І. Волкова та М.П. Денисенка. – [3-тє вид.] – К. : Центр навч. літер., 2007. – 662 с.
4. Дудар Т. Г., Мельниченко В. В. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / Т. Г. Дудар, В. В. Мельниченко / К.: «Центр учбової літератури», 2009. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"